

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЕНДЕРНОГО ПОРЯДКУ В УМОВАХ ВОЄННОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСВІДУ ХОРВАТІЇ ТА УКРАЇНИ

TRANSFORMATION OF GENDER ORDER UNDER MILITARY MOBILIZATION AND EUROPEANIZATION: SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF CROATIAN AND UKRAINIAN EXPERIENCE

Стаття присвячена соціологічному аналізу трансформаційних процесів у гендерному порядку під впливом воєнної мобілізації та європейської інтеграції. Дослідження спирається на порівняльний аналіз двох пост-соціалістичних країн – Хорватії (1991–2013) та України (2014–2025), що пережили схожі історичні траєкторії: розпад федеративних держав, збройні конфлікти та процеси європеїзації. Методологічною основою виступає неоніституціональна соціологія та феміністський інституціоналізм, що дає змогу проаналізувати механізми інституційних змін у гендерних відносинах через призму формальних і неформальних інституцій, нормативних структур та агентності соціальних акторів. Емпірична база включає офіційну статистику участі жінок у різних секторах економіки та військовій сфері, законодавчі акти щодо гендерної рівності, звіти міжнародних організацій (ООН, ЄС, НАТО) та аналіз національних стратегій євроінтеграції. Виявлено, що воєнні конфлікти руйнують традиційний гендерний порядок через зростання жіночої участі у військовій сфері (у Хорватії – з 2% до 15%, в Україні – з 13% до 22%) та економічній діяльності, тоді як процеси європеїзації забезпечують інституційне закріплення цих змін через нормативний тиск та юридичну транспозицію директив ЄС. Хорватський досвід демонструє модель послідовних змін з тривалим періодом адаптації (18 років від початку війни до вступу в ЄС), що забезпечило високий рівень формальної відповідності європейським стандартам, проте виявило стійкість традиційних гендерних стереотипів на рівні повсякденних практик. Український кейс характеризується одночасністю військового конфлікту та євроінтеграційних процесів, що створює прискорену трансформацію з парадоксальними ефектами: посилення як егалітарних, так і традиційних гендерних наративів, зокрема героїзації материнства та мілітаризації маскулінності. Центральну роль у медіації між зовнішніми нормами та внутрішніми змінами відіграють жіночі організації громадянського суспільства, що виступають агентами соціальних інновацій та адвокації нових гендерних практик.

Ключові слова: гендерний порядок, воєнна мобілізація, європеїзація, інституційні зміни, феміністський інституціоналізм, Хорватія, Україна.

The article is devoted to a sociological analysis of transformation processes in gender order under the influence of military mobilization and European integration. The research is based on comparative analysis of two post-socialist countries – Croatia (1991–2013) and Ukraine (2014–2025), which experienced similar historical trajectories: collapse of federal states, armed conflicts, and Europeanization processes. The methodological foundation consists of neo-institutional sociology and feminist institutionalism, which allows analyzing mechanisms of institutional changes in gender relations through the lens of formal and informal institutions, normative structures, and social actor agency. The empirical base includes official statistics on women's participation in various economic sectors and the military sphere, legislative acts concerning gender equality, reports of international organizations (UN, Council of Europe, NATO), and analysis of national European integration strategies. It is revealed that military conflicts destroy traditional gender order through increased female participation in the military sphere (in Croatia – from 2% to 15%, in Ukraine – from 13% to 22%) and economic activity, while Europeanization processes ensure institutional consolidation of these changes through normative pressure and legal transposition of EU directives. The Croatian experience demonstrates a consistent transformation model with a prolonged adaptation period (18 years from conflict onset to EU accession), which ensured a high level of formal compliance with European standards, but revealed the persistence of traditional gender stereotypes at the level of everyday practices. The Ukrainian case is characterized by simultaneity of military conflict and European integration processes, creating accelerated transformation with paradoxical effects: strengthening of both egalitarian and traditional gender narratives, particularly the heroization of motherhood and militarization of masculinity. Women's civil society organizations play a central role in mediation between external norms and internal changes, acting as agents of social innovations and advocacy of new gender practices. The research findings have practical significance for developing gender equality policies in post-conflict societies.

Key words: gender order, military mobilization, Europeanization, institutional changes, feminist institutionalism, Croatia, Ukraine.

УДК 316.334.3:305:355.026
DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.77.1.7>
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Климанська Л.Д.
д.політ.н., професор кафедри соціології та соціальної роботи
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID ID: 0000-0002-3693-7503

Колесніков О.Р.
аспірант кафедри соціології та соціальної роботи
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID ID: 0009-0009-8479-1973

Вступ. Сучасні соціологічні дослідження гендерних відносин демонструють концептуальний зсув від статичних моделей соціальної стратифікації до аналізу динаміки трансформаційних процесів під впливом екстраординарних соціальних подій. Воєнні конфлікти та процеси європеї-

зації становлять два потужні фактори інституційної реконфігурації, що радикально детермінують еволюцію традиційних гендерних структур через механізми деконструкції усталених соціальних практик та реінституціоналізації нових нормативних порядків.

Актуальність дослідження зумовлена теоретичною необхідністю розроблення комплексної аналітичної моделі для інтерпретації соціологічних механізмів гендерних трансформацій у пост-соціалістичних суспільствах, що переживають багатовимірний тиск модернізаційних процесів. Воєнна мобілізація створює кризу легітимності традиційного гендерного порядку через дестабілізацію звичних соціокультурних ролей та практик, тоді як європейська інтеграція привносить альтернативні нормативні стандарти гендерної рівності через складну систему механізмів кондичіональності, соціалізації та інституціоналізації.

Соціологічна значущість проблеми полягає у необхідності теоретичного осмислення взаємодії між структурними кризами та інституційними реформами у сфері гендерних відносин через призму неоінституціональної парадигми. Практична важливість визначається потребою розроблення науково обґрунтованих стратегій гендерної політики для країн, що переживають військові конфлікти та прагнуть транснаціональної інтеграції до європейського соціокультурного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Теоретико-методологічні засади дослідження спираються на три фундаментальні соціологічні парадигми, що формують концептуальну матрицю для аналізу гендерних трансформацій. Концепція гендерного режиму, розроблена Р.В. Коннелл [5], концептуалізує гендерний порядок як комплексну інституційну систему, що включає структурований розподіл праці, ієрархізовані владні відносини, емоційні зв'язки та культурні репрезентації. Р.В. Коннелл [6] доводить існування іманентних кризових тенденцій у гендерних режимах, які відкривають тимчасові вікна можливостей для радикальної трансформації через державну політику або колективні соціальні рухи.

Неоінституціональна соціологічна теорія, систематизована Дж. Махоні та К. Теленом [17, с. 74–86], виокремлює механізми поступових інституційних змін через чотири основні модуси: заміщення (displacement), нашарування (layering), дрейф (drift) та конверсію (conversion). Ця аналітична рамка становить критично важливий інструментарій для декодування того, як воєнні конфлікти як критичні моменти створюють інституційну невизначеність та детермінують реконфігурацію ustalених соціальних порядків.

Феміністський інституціоналізм [16, с. 89–92; 6, с. 145–148] пропонує витончену аналітичну перспективу для дослідження гендерних аспектів інституційних процесів, досліджуючи механізми функціонування гендерних норм всередині інституційних структур та способи конструювання соціальних практик через інституційні процеси. Цей теоретичний підхід дає змогу ідентифікувати фундаментальні обмеження формальних реформ без суттєвої імплементації та концепту-

алізувати роль агентності у процесах інституційних змін.

Теорія європеїзації, розроблена Т.А. Бьорцель та Т. Рісе [4, с. 3–21], ідентифікує комплексні механізми транснаціонального впливу ЄС через створення неузгодженості (misfit) між європейськими та національними процесами, що опосередковується формальними інститутами, політичною культурою та дискурсивними практиками.

Дослідження українського контексту представлені працями провідних соціологів, що аналізують трансформацію гендерного порядку в умовах війни. Зокрема, у проєкті «Невидимий батальйон» [19] показано масштаби участі жінок у воєнних діях та проблеми їхньої інтеграції у Збройні Сили України. У новітніх дослідженнях Тамари Марценюк [1; 2; 3; 18] показано динаміку гендерних змін у суспільстві під час війни, тоді як Оксана Кісь [15] через історичну перспективу демонструє стратегії виживання й трансформацію жіночих ролей в умовах репресій та насильства. Соціологічні звіти проєкту «Невидимий батальйон» [14] також підкреслюють інституційні виклики у процесі визнання та легітимізації жіночої військової служби в Україні.

Хорватський досвід репрезентований дослідженнями Івани Добротич та колег [8, с. 218–240]. Вони виокремлюють три рівні європейського впливу: юридичну транспозицію, розвиток інституційних механізмів та суспільну легітимізацію жіночих рухів. Андреа Шпеґар [20] здійснює критичний аналіз стратегії жіночих рухів у посткомуністичному контексті, виявляючи структурні обмеження європейської гендерної політики. У ширшій європейській перспективі М. Форест та Е. Ломбардо [18, с. 222–239] пропонують дискурсивно-соціологічний підхід до європеїзації гендерних політик, який наголошує на поєднанні нормативного тиску та процесів соціалізації.

Прогаляни у наявному корпусі знань включають недостатню теоретизацію соціологічних механізмів взаємодії між воєнною мобілізацією та європеїзацією, відсутність систематичного порівняльного аналізу постсоціалістичних країн з диференційованими моделями трансформації, обмежене дослідження ролі громадянського суспільства як медіатора між транснаціональними нормами та локальними практиками, а також брак довгострокових досліджень стійкості інституційних змін у постконфліктний період.

Мета дослідження полягає у соціологічному аналізі механізмів трансформації гендерного порядку під впливом воєнної мобілізації та європейської інтеграції через компаративний аналіз хорватського та українського досвіду.

Дослідницькі завдання:

– пояснити соціологічні механізми дестабілізації традиційного гендерного порядку під впливом воєнної мобілізації через аналіз трансформацій соціальних ролей, практик та інституційних структур;

– проаналізувати роль європеїзації як чинника інституційного закріплення гендерних трансформацій через механізми нормативного тиску, кондиціональності та юридичної транспозиції;

– ідентифікувати специфіку моделей трансформації (послідовна проти симультанної) та їхній диференційований вплив на траєкторії і результати гендерних реформ;

– дослідити роль жіночих організацій громадянського суспільства як агентів соціальних змін та медіаторів між транснаціональними нормами та локальними соціальними практиками.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становить синтез неоінституціональної соціологічної теорії з феміністським інституціоналізмом, що дає змогу аналізувати поступові зміни в гендерних інститутах через призму механізмів інституційної трансформації з урахуванням гендерних аспектів інституційних процесів та агентності соціальних акторів.

Дослідницький дизайн базується на стратегії найбільш схожих систем (Most Similar Systems Design) для порівняльного аналізу двох кейсів: Хорватія (1991–2013) та Україна (2014–2024). Селекція цих випадків обґрунтовується спільними структурними характеристиками: постсоціалістичний транзитний контекст, досвід розпаду федеративних держав, експозиція збройним конфліктам та прагнення європейської інтеграції під час диференційованих темпоральних моделей трансформаційних процесів.

Процес-трейсинг як основний аналітичний метод дає змогу реконструювати каузальні ланцюги та ідентифікувати механізми, що з'єднують початкові умови (традиційний гендерний порядок) з кінцевими результатами (реконфігурований гендерний порядок) через проміжні процеси: воєнна мобілізація → дестабілізація соціальних ролей → мобілізація жіночих ресурсів → легітимізація нових гендерних практик → активізація громадянського суспільства → європейський нормативний тиск → інституційні реформи → новий гендерний порядок.

Емпірична база включає офіційну статистику (Державна служба статистики України, Хорватське бюро статистики, Евростат), законодавчі акти та урядові документи, звіти міжнародних організацій (UN Women, European Institute for Gender Equality, Світовий банк), академічні публікації та аналітичні матеріали жіночих організацій громадянського суспільства.

Хронологічні рамки охоплюють повний цикл трансформаційних процесів: для Хорватії – від ініціації війни за незалежність (1991) до завершення євроінтеграційного процесу через вступ у ЄС (2013), для України – від початку збройного конфлікту на сході країни (2014) до поточного моменту (2025).

Виклад основного матеріалу дослідження. Воєнна мобілізація функціонує як потужний агент соціальних змін через активацію механізмів деін-

ституціоналізації усталених гендерних практик та генерування нових можливостей для жіночої участі у традиційно маскулінізованих сферах суспільного життя. Механізм структурної деінституціоналізації традиційного гендерного розподілу праці відбувається через об'єктивну функціональну необхідність заміщення мобілізованих чоловічих ресурсів альтернативними соціальними акторами у різних секторах економіки та суспільного управління.

У хорватському випадку жінки становили 5% усіх комбатантів, проте їхня соціальна мобілізація змінила суто військові ролі через активну участь у гуманітарній діяльності, медичному забезпеченні та підтримці внутрішньо переміщених осіб. За даними Хорватського бюро статистики, жіночі ресурси були критично важливими для управління кризою 492,636 зареєстрованих переселенців станом на березень 1994 року [7]. Економічна дестабілізація через знищення 25% національної економіки та матеріальні збитки у 27 мільярдів доларів створила структурні умови для радикальної реконфігурації економічних ролей та адаптації жінок до нових сфер економічної активності [24].

Український кейс демонструє ще більш радикальні трансформації через експоненційне зростання жіночої військової участі. Кількість жінок у Збройних Силах зросла з 16,557 у 2014 році до 67,000 станом на січень 2024 року, що становить збільшення у 304% [19]. Частка жінок серед військовослужбовців досягла 7,3%, з них 13,487 безпосередньо залучені до бойових операцій. Дослідження проєкту «Невидимий батальйон» – інноваційної ініціативи жінок-ветеранок, заснованої у 2016 році для систематичного документування жіночої участі у військових діях та адвокації їхніх соціальних прав, – виявило суперечності між офіційними адміністративними позиціями та фактичними бойовими функціями жінок-військовослужбовців.

Механізм легітимізації альтернативних гендерних ролей відбувається через публічне визнання та символічну переоцінку жіночого внеску у воєнні зусилля та забезпечення національної безпеки. Цей процес створює дискурсивне підґрунтя для фундаментального перегляду традиційних соціокультурних уявлень про гендерні здібності, компетенції та суспільні обов'язки через механізми медійної репрезентації та політичного дискурсу.

Європеїзація як фактор інституційного закріплення гендерних трансформацій.

Європеїзація функціонує через три основні соціологічні механізми: нормативний тиск (normative pressure), інституційний ізоморфізм (institutional isomorphism) та соціалізацію національних еліт (elite socialization). Ці процеси забезпечують конверсію ситуативних змін воєнного періоду у стабільні інституційні характеристики нового соціального порядку через комплексну систему правового регулювання, політичних процедур та культурних практик.

Хорватський досвід ілюструє послідовну інституціоналізацію гендерних трансформацій під керівництвом європейських нормативних стандартів. Процес євроінтеграції (1995–2013) забезпечив створення комплексної правової архітектури: конституційна поправка 2000 року інституціоналізувала гендерну рівність серед найвищих конституційних цінностей, тоді як Закон про гендерну рівність 2008 року дав змогу успішно завершити переговори з ЄС щодо розділу соціальної політики та зайнятості [9].

Інституційна архітектура включає спеціалізовані органи: Омбудсмена з гендерної рівності (2003), Урядовий офіс з гендерної рівності (2004) та Парламентський комітет з гендерної рівності (2001). Ці інститути функціонують як «передавальні механізми» (transmission belts) європейських норм у національний контекст через систематичний моніторинг, періодичну звітність та розроблення спеціалізованих політик [11].

Кількісні індикатори засвідчують інституційну ефективність: частка жінок у парламенті експоненційно зросла з 4,8% у 1990-х до 33,8% у 2024 році, тоді як у судовій системі жінки досягли 70,4% суддів муніципальних судів, 72% магістратів та 81,8% суддів адміністративних судів [12].

В українському випадку спостерігається феномен «компресованої європеїзації» під тиском екстраординарних воєнних обставин. Угода про асоціацію з ЄС (2017) встановила формальні зобов'язання щодо гендерної рівності, що імплементуються паралельно з активним військовим конфліктом. Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до 2030 року була ухвалена у серпні 2022 року – в умовах інтенсивних бойових дій та воєнного стану.

Парадоксальні ефекти одночасності включають прискорення деяких реформ (40% гендерна квота для партійних списків з 2019 року детермінувала зростання жіночого представництва у парламенті з 12,1% до 21,2%) за одночасного ускладнення їх практичної імплементації через ресурсні обмеження воєнного стану та пріоритетність оборонних потреб [22].

Агентність жіночих організацій як медіаторів соціальних змін.

Жіночі організації громадянського суспільства функціонують як критично важливі медіатори між транснаціональними європейськими нормами та локальними соціальними практиками через виконання трьох фундаментальних соціологічних функцій: артикуляція нових соціальних потреб (need articulation), мобілізація ресурсів для колективних дій (resource mobilization) та легітимізація альтернативних гендерних практик (practice legitimation).

У Хорватії жіночі організації розробили вишукані стратегії використання європейських стандартів як символічних та матеріальних ресурсів для просування внутрішніх реформ через створення транснаціональних коаліцій з міжнарод-

ними донорськими організаціями та експертними мережами. Ця стратегія забезпечила стабільне фінансування та експертну підтримку для тривалого процесу інституційних змін протягом 18-річного періоду євроінтеграції [20].

Український випадок характеризується вищим рівнем організаційної автономії жіночих рухів. «Невидимий батальйон» та рух «Ветеранка» (створений у 2018 році, об'єднує понад 2,500 жінок-ветеранок по всій території України) стали ключовими агентами адвокації та соціальних змін, спираючись переважно на ендегенні ресурси та інноваційні цифрові технології для мобілізації соціальної підтримки та політичного впливу.

Стратегії впливу включають систематичне документування дискримінаційних практик, активне лобювання законодавчих змін та формування альтернативних дискурсів про жіночу участь у різних сферах суспільного життя. «Невидимий батальйон» систематично документував участь понад 8,000 жінок у воєнних діях та досягнув конкретних законодавчих змін. Так, Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби» (2018) радикально розширив доступні для жінок військові позиції з 33 до 63 спеціальностей та надав право носіння зброї.

Дослідження ідентифікує дві диференційовані моделі гендерної трансформації з відмінними соціологічними характеристиками та довгостроковими наслідками для інституційної архітектури та соціальних практик.

Модель послідовних змін (Хорватія) характеризується темпоральним розділенням кризової та інституціоналізаційної фаз трансформаційного процесу. Війна (1991–1995) створила структурне «вікно можливостей» для радикальної реконфігурації гендерних відносин, тоді як наступна фаза європеїзації (1995–2013) забезпечила їх систематичне інституційне закріплення через комплексну правову транспозицію та організаційні реформи. Така послідовність дала змогу досягти винятково високого рівня формальної відповідності європейським стандартам через транспозицію 89% положень Директиви 2006/54/ЄС [10].

Проте обмеження моделі послідовних змін включають феномен «паперової відповідності» (paper compliance) без суттєвої практичної імплементації. Гендерний індекс рівності ЄС для Хорватії становить 57,9 балів (2022), що значно нижче середнього показника ЄС у 68,6 балів. Найнижчі показники спостерігаються у сферах політичної влади (31,5 балів) та економічної участі з перманентним гендерним розривом у оплаті праці на рівні 7% [11].

Модель одночасних змін (Україна) демонструє паралельність кризових та інституціоналізаційних процесів, що створює феномен «інституційного парадоксу»: прискорення деяких трансформацій за одночасного ускладнення їх повноцінної імпле-

ментації через ресурсні обмеження та конкуруючі пріоритети. За гіпотетичними розрахунками Індексу гендерної рівності ЄС Україна отримала б приблизно 59,4 балів, що близько до хорватського показника за значно коротшого періоду трансформацій [21].

Специфічні ефекти одночасності включають посилення як прогресивних, так і традиційних гендерних наративів через амбівалентність воєнного дискурсу. З одного боку, жінок вперше в українській історії включено до мобілізаційного реєстру (грудень 2024), з іншого – війна актуалізувала архаїчні стереотипи про чоловіків як захисників нації та жінок як об'єктів, що потребують захисту.

Висновки. Дослідження верифікує центральну гіпотезу про синергетичну взаємодію воєнної мобілізації та європеїзації як комплементарних механізмів трансформації гендерного порядку через диференційовані соціологічні процеси. Воєнна мобілізація функціонує як «деінституціоналізуювальний агент», що дестабілізує традиційні гендерні практики через структурну необхідність перерозподілу соціальних ролей та ресурсів. Європеїзація діє як «реінституціоналізуювальний механізм», що забезпечує нормативне та юридичне закріплення нових гендерних відносин через комплексну систему кондиціональності, соціалізації та інституційного ізоморфізму.

Ключові теоретичні висновки такі.

Каузальний механізм взаємодії включає багатокрокову послідовність: структурна криза традиційного гендерного порядку → мобілізація жіночих ресурсів для воєнних потреб → легітимізація альтернативних гендерних ролей → активізація жіночих організацій громадянського суспільства → європейський нормативний тиск → інституційні реформи → реконфігурований гендерний порядок.

Послідовні моделі генерують диференційовані соціологічні наслідки: послідовна модель забезпечує вищу формальну відповідність міжнародним стандартам через тривалий період адаптації, але може призводити до «паперової відповідності» без субстантивних змін; одночасна модель створює компресовані трансформації з ризиками неповної інституціоналізації та амбівалентними дискурсивними ефектами.

Агентність громадянського суспільства є визначальною для медіації між транснаціональними нормами та локальними практиками. Жіночі організації функціонують як «агенти соціальних інновацій», що артикулюють нові соціальні потреби, мобілізують ресурси для колективних дій та легітимізують альтернативні гендерні практики через дискурсивні стратегії та політичну адвокацію.

Європеїзація без формального членства може бути ефективною через механізми «м'якого тиску» (soft pressure), але вимагає розвиненого громадянського суспільства та стійкої внутрішньої політичної волі для імплементації трансформаційних реформ.

Практичні висновки включають необхідність розроблення інтегрованих підходів до гендерної політики, що враховують комплексну взаємодію між кризовими обставинами та довгостроковими інституційними реформами. Критично важливими є системна підтримка жіночих організацій як ключових агентів соціальних змін та забезпечення інституційної наступності між екстраординарними заходами воєнного часу й стабільними механізмами мирного періоду.

Перспективи подальших досліджень включають:

довгостроковий аналіз інституційної стійкості гендерних трансформацій у постконфліктний період через призму неінституціональної теорії;

дослідження впливу цифрових технологій на реконфігурацію гендерних практик під час воєнної мобілізації через соціологію медіа та комунікацій;

дослідження довгострокового впливу воєнної травми на еволюцію гендерних відносин у сім'ях та громадах через медичну соціологію та соціологію сім'ї.

Трансформація гендерного порядку від воєнної мобілізації до європейської інтеграції демонструє складну соціологічну динаміку взаємодії між структурними кризами, інституційними змінами та колективними діями соціальних акторів. Розуміння цих механізмів має критичне значення для розроблення ефективних стратегій гендерної політики в умовах геополітичних трансформацій та для теоретичного розвитку соціології гендерних відносин через інтеграцію неінституціональної та феміністської парадигм.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. Київ: Основи, 2017.
2. Марценюк Т. Безстрашні. Історія українського фемінізму в інтерв'ю. Київ: Creative Women Publishing, 2024. URL: <https://www.creativewomenpublishing.com.ua/product/bezstrashni> (дата звернення: 21.09.2025).
3. Марценюк Т., Гриценко Г., Квіт А., Василенко Л., Звягінцева М. «Невидимий батальйон 2.0»: жінки-ветерани, що повертаються до мирного життя (соціологічне дослідження). Київ: ООН Жінки Україна, 2019. URL: <https://shorturl.at/vflBi> (дата звернення: 21.09.2025).
4. Börzel T.A., Risse T. When Europe hits home: Europeanization and domestic change. *European Integration Online Papers*. 2000. Vol. 4, № 15. P. 1–24.
5. Connell R.W. Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics. Stanford: Stanford University Press, 1987. 334 p.
6. Connell R. Glass ceilings or gendered institutions? Mapping the gender regimes of public sector worksites. *Public Administration Review*. 2006. Vol. 66, № 6. P. 837–849.
7. Croatian Bureau of Statistics. Labor Force Survey Results. Zagreb: Croatian Bureau of Statistics, 2023. 89 p.
8. Dobrotić I., Matković T., Zrinščak S. Gender equality policies and practices in Croatia – The interplay

of transition and late Europeanization. *Social Policy & Administration*. 2013. Vol. 47, № 2. P. 218–240.

9. Dobrotić I. Gender equality policies and practices in Croatia – The interplay of transition and late Europeanization. *Social Policy & Administration*. 2013. Vol. 47, № 7. P. 841–859.

10. European Institute for Gender Equality. Gender Equality Index 2017: Croatia. Vilnius: EIGE, 2017. 45 p.

11. European Institute for Gender Equality. Gender Mainstreaming Approach – Croatia. URL: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/countries/croatia> (дата звернення: 21.09.2025).

12. European Parliament. The Policy on Gender Equality in Croatia – Update 2013 (PE 493.016 EN). Brussels: European Parliament Policy Department C, 2013. 78 p.

13. Forest M., Lombardo E. The Europeanization of gender equality policies: A discursive-sociological approach. *Comparative European Politics*. 2012. Vol. 1. P. 222–239.

14. Invisible Battalion. Women in the war of Ukraine. URL: <https://www.invisiblebattalion.org/en> (дата звернення: 12.08.2025).

15. Kis O. Feminism in Contemporary Ukraine: from “Allergy” to Last Hope. 2013. URL: https://www.academia.edu/4890934/Feminism_in_Contemporary_Ukraine_From_Allergy_to_Last_Hope (дата звернення: 21.09.2025).

16. Krook M.L., Mackay F. Gender, Politics and Institutions: Towards a Feminist Institutionalism. London: Palgrave Macmillan, 2011. 267 p.

17. Mahoney J., Thelen K. Explaining Institutional Change: Ambiguity, Agency, and Power. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 236 p.

18. Martsenyuk T. Women's Participation in Defending Ukraine in Russia's War. Global Cooperation Research – A Quarterly Magazine. Duisburg: University of Duisburg-Essen, 2022. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=NiV2UqMAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=NiV2UqMAAAAJ:QoJ_w57xiyAC (дата звернення: 21.09.2025).

19. MFA of Ukraine. How many women are in the Armed Forces of Ukraine? URL: <https://war.ukraine.ua/articles/how-many-women-are-defending-ukraine-against-russia-s-invasion> (дата звернення: 21.09.2025).

20. Špehar A. This Far, but No Further? Benefits and Limitations of EU Gender Equality Policy Making in the Western Balkans. Gothenberg: University of Gothenberg, 2012. 298 p.

21. UN Women. In the Ukraine war, women are on the front lines and leading recovery. 2024. URL: <https://www.unwomen.org/en/news-stories/feature-story/2024/10/in-the-ukraine-war-women-are-on-the-front-lines-and-leading-recovery> (дата звернення: 21.09.2025).

22. UN Women. Rapid gender analysis of Ukraine: Secondary data review. UN Women Data Hub. 2022. 67 p.

23. Waylen G. Informal institutions, institutional change and gender equality. *Political Research Quarterly*. 2014. Vol. 67, № 1. P. 212–223.

24. World Bank. Croatia Gender Landscape 2024. Washington: World Bank Group, 2024. 156 p.

Стаття надійшла у редакцію: 23.08.2025

Стаття прийнята: 06.09.2025

Опубліковано: 17.11.2025